

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาวิจัย เรื่องความสำนึกในความเป็นคนไทยของชาวเขา อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงรายนี้ มีจุดมุ่งหมายที่จะทำการสำรวจความรู้สึก ทัศนคติ และความคิดเห็นอันเป็นความสำนึกของชาวเขากลุ่มหนึ่งที่มีต่อความเป็นคนไทย และชาติไทย ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกชาวเขาในอำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย เป็นประชากรในการวิจัย จำนวน 180 คน เป็นชาวเขาชาย จำนวน 119 คน และชาวเขาหญิง จำนวน 61 คน ประกอบด้วยชาวเขา 4 เผ่า คือ เผ่าอีเก้อ มูเซอ ลีซอ และเย้า ซึ่งได้อาศัยอยู่ในประเทศไทยมานานและได้รับสัญชาติไทยแล้วทั้งหมด โดยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ และการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อพิสูจน์สมมติฐาน ใช้เปรียบเทียบอัตราส่วนร้อยละ ค่ามัธยฐาน เลขคณิตทดสอบไค-สแควร์ และทดสอบค่าสถิติการวิเคราะห์ถดถอยแบบเป็นขั้นตอนในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพิจารณาความรู้สึกและความภาคภูมิใจที่มีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ วัฒนธรรมและหน้าที่ในฐานะพลเมืองในด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง ทั้งนี้เพื่อจะทราบข้อมูลว่า ชาวเขาจะมีความสำนึกและความภาคภูมิใจในความเป็นไทยมากน้อยเพียงไร เพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณาส่งเสริมและกระตุ้นความรู้สึกให้มี ความรักชาติ เป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย ซึ่งจะต้องมีหน้าที่และสิทธิเช่นเดียวกับคนไทยทั่วไป

ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามของชาวเขา อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย สรุปผลการวิจัยได้ดังต่อไปนี้

1. ชาวเขามีความสำนึกต่อสัญลักษณ์ของชาติและความเป็นชาติ อยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง ความรู้สึกถึงความสำคัญของชาติไทยและความภาคภูมิใจในความเป็นคนไทย ชาวเขามีความภาคภูมิใจอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง เช่นเดียวกัน
2. ชาวเขามีความสำนึกต่อพระมหากษัตริย์ในระดับที่ค่อนข้างสูง ความรู้สึกถึงความสำคัญและคุณประโยชน์ของสถาบันพระมหากษัตริย์ มีความเคารพหลักการระบอบองค์พระมหากษัตริย์และพระบรมฉายาลักษณ์ อันเป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระมหากษัตริย์

3. ชาวเขามีความสำนึกต่อความสำคัญของวัฒนธรรมไทย และรู้สึกภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของชาติ ในการพิจารณาเรื่องนี้ได้แยกพิจารณาเกี่ยวกับความรู้สึกต่อวัฒนธรรมของคนไทยในเรื่องเกี่ยวกับการแต่งกาย โบราณสถาน โบราณวัตถุ คุณสมบัติของคนไทย ความเป็นพลเมืองดีของคนไทย ลักษณะและการใช้ชีวิตของคนไทย โดยเฉลี่ยแล้วชาวเขามีความสำนึกอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง

4. ชาวเขามีความสำนึกต่อสภาพการเมืองการปกครองของไทยปัจจุบันอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง พิจารณาได้จาก การให้ความเชื่อมั่นต่อระบอบการปกครองตามแนวทางประชาธิปไตย ความรู้สึกที่ดีต่อเจ้าหน้าที่บ้านเมืองและการให้ความร่วมมือและเต็มใจที่จะช่วยเหลือเจ้าหน้าที่บ้านเมือง

5. ชาวเขามีความสำนึกต่อศาสนาพุทธอยู่ในระดับต่ำ ดังจะเห็นได้จากการไปร่วมทำบุญตักบาตร และร่วมประกอบพิธีกรรมทางศาสนาร่วมกับชาวไทยค่อนข้างน้อย ในขณะที่เกี่ยวกับความรู้สึกภาคภูมิใจที่มีต่อศาสนาก็อยู่ในระดับต่ำ เช่นเดียวกัน

6. ในส่วนที่เกี่ยวกับหน้าที่ในฐานะที่เป็นพลเมืองไทย ซึ่งพิจารณาในด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง เช่น การไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง การติดต่อช่วยเหลือร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล การเป็นสมาชิกกลุ่ม การติดตามข่าวสารทางการเมือง ชาวเขามีความสำนึกในเรื่องดังกล่าวยังอยู่ในระดับที่ปานกลางค่อนข้างต่ำ

จากผลสรุปข้อที่ 1 ถึงข้อที่ 6 ที่กล่าวมา แสดงว่าชาวเขาส่วนใหญ่มีความสำนึกในความเป็นคนไทยอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสูง ซึ่งเป็นการปฏิเสธสมมุติฐานที่ตั้งไว้

สำหรับในประเด็นที่เกี่ยวกับสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของชาวเขา คือ ปัจจัยทางด้านเพศ อายุ ระดับการศึกษา ระดับการรู้หนังสือ อาชีพ รายได้ และเผ่า ที่แตกต่างกันจะทำให้ความสำนึกในความเป็นคนไทยของชาวเขาแตกต่างกันหรือไม่ นั่น ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ชาวเขามีความสำนึกในความเป็นคนไทยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เฉพาะตัวแปรด้านระดับการศึกษาระดับการรู้หนังสือ และเผ่าเท่านั้น ส่วนตัวแปรอื่น ๆ ก็มีผลต่อความแตกต่างในประเด็นนี้อยู่บ้าง แต่เป็นความแตกต่างที่ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

จากผลการศึกษาวิจัย จะเห็นได้ว่า ความสำนึกและความภาคภูมิใจของชาวเขาที่มีต่อชาติสัญลักษณ์ของชาติ และพระมหากษัตริย์อยู่ในระดับที่สูง ซึ่งพิจารณาได้ว่า ชาวเขามีความสำนึกต่อชาติสูง และเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบความสำนึกของชาวเขาที่มีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ วัฒนธรรม กับหน้าที่ในฐานะพลเมืองไทยซึ่งพิจารณาได้จากการมีส่วนร่วมทางการเมืองและสภาพการเมืองการปกครองของไทยในปัจจุบันจะเห็นได้ว่าความสำนึกของชาวเขาที่มีต่อความเป็นชาติไทย สัญลักษณ์ของชาติ พระมหากษัตริย์และวัฒนธรรม สูงกว่าความสำนึกที่มีต่อศาสนาร่วมทางการเมืองและสภาพการเมืองการปกครองของไทยในปัจจุบัน ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าพิจารณาเนื่องจากสิ่งเหล่านี้มีความสำคัญและมีผล ต่อชาติเป็นส่วนรวม

สำหรับเหตุผลที่ทำให้ความรู้สึกสำนึกต่อศาสนา และวัฒนธรรมไม่อยู่ในระดับที่สูงเท่าที่ควรนั้น สืบเนื่องมาจากชาวเขานับถือผี หรืออาจกล่าวได้ว่า ศาสนาของชาวเขาเป็นแบบลัทธิผี ซึ่งเชื่อถือว่ามีวิญญาณสิ่งสถิตย์อยู่ในสรรพสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ แม้จะมีพระธรรมจาริกเข้าไปอยู่ในหมู่บ้านชาวเขา เพื่อแนะนำสั่งสอนศาสนาแล้วก็ตามก็ยังไม่สามารถทำให้ชาวเขาเลิกเชื่อถือผีได้ ในด้านวัฒนธรรมเช่นกัน แม้ว่าชาวเขาจะอาศัยอยู่ในระบบสังคมการเมืองของไทยมานานพอสมควร ได้รับประสบการณ์ในทางสังคมและการเมืองในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะวัฒนธรรมทางสังคมของคนไทย เช่นการแต่งกาย การแต่งงานกับคนไทย การใช้ชื่อไทย ภาษาพูดจะเห็นได้ว่า ชาวเขาพยายามยอมรับการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมอย่างช้า ๆ แบบค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งพบว่า ในปัจจุบันมีชาวเขาที่เป็นคนรุ่นใหม่ ยอมรับวัฒนธรรมมากขึ้น ซึ่งคาดว่าความรู้สึกสำนึกต่อวัฒนธรรมไทยของชาวเขาจะค่อย ๆ สูงขึ้นในที่สุด นอกจากนี้ การที่ชาวเขาส่งลูกหลานเข้ามาเรียนที่โรงเรียนพื้นราบ ทำให้เด็ก ๆ ในหมู่บ้านจะมีโอกาสได้รับการอบรมถ่ายทอดความคิดและวัฒนธรรม (socialization) ร่วมกับเด็กไทย โดยมีโรงเรียนเป็นสถานที่ทำหน้าที่นี้ ความรู้สึกแบ่งแยกว่าตนเป็นพวกชาวเขาก็จะหมดไป ความคิดเรื่องตัดไม้ทำลายป่า การปลุกผีซึ่งเป็นสิ่งที่รัฐบาลไม่ต้องการก็สอดแทรกไปกับการศึกษา เด็กเหล่านี้จะทำหน้าที่ถ่ายทอดความคิดความเข้าใจที่ได้รับมาให้คนในหมู่บ้านอีกทีหนึ่ง ซึ่งมีผลให้ชาวเขาและชาวไทยสามารถปรับตัวเข้าหากัน มีความคิดแบบเดียวกัน และอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ปัญหาต่าง ๆ ก็จักค่อย ๆ ลดลงไปด้วย

อีกประการหนึ่ง เกี่ยวกับการสำรวจความสนใจและความคิดเห็น และความ
สำนึกของชาวเขาที่มีต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่อรัฐบาล และการบริหารงานของ
รัฐบาล ซึ่งมีผลต่อชีวิตประจำวันนั้น ทำให้ทราบระดับความสนใจและความต้องการเข้ามามี
ส่วนร่วมรับผิดชอบในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมและระบบการเมือง เพราะการปกครอง
และการบริหารงานของรัฐบาลตามแนวทางประชาธิปไตยนั้น จำเป็นต้องได้รับความสนับสนุน
จากประชาชนทุกกลุ่มทุกหมู่เหล่า

จากผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า ชาวเขามีความสนใจและต้องการมีส่วนร่วมทาง
การเมืองในระดับปานกลางค่อนข้างต่ำไม่ว่าจะเป็นด้านการติดตามข่าวสารการเมือง ข่าว
ราชการ หรือการแสดงความคิดเห็น การอภิปรายพูดคุยปัญหาการเมืองและสังคม หรือการ
เข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มก็ตาม แต่ก็ยังมีความสนใจที่จะไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระดับที่ค่อนข้างสูง ซึ่งบ่งชี้ว่า ชาวเขายังมีความสำนึกในหน้าที่
ต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองประเทศในระดับต่ำ ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้อง
คลึงกับผลการวิจัยของประสาน สิทธิชุม¹ เกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ
ชาวเขา และได้พบว่า ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของชาวเขาโดยเฉลี่ยเมื่ออยู่ใน
ระดับค่อนข้างต่ำ ยกเว้นการมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะของการไปลงคะแนนเสียง
เลือกตั้ง การช่วยกันพัฒนาชุมชน และการเข้าร่วมประชุมชาวบ้าน แต่สำหรับการเข้ามามี
ส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบอื่น ๆ พบว่า เวลาที่เป็นอุปสรรคสำคัญที่จำกัดโอกาสของ
การเข้ามามีส่วนร่วม

เมื่อพิจารณาถึงอิทธิพลของสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อระดับความ
สำนึกของชาวเขาที่มีต่อความเป็นคนไทยแล้ว พบว่า มีปัจจัยทางด้านระดับการศึกษา ระดับ
การรู้หนังสือ และเผ่าของชาวเขาเท่านั้นที่มีอิทธิพลต่อความสำนึกในความเป็นคนไทยของ
ชาวเขาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับปัจจัยด้านอื่น ๆ เช่น เพศ อายุ รายได้ อาชีพ
ของชาวเขาไม่มีอิทธิพลต่อความสำนึกในความเป็นคนไทยของชาวเขาอย่างมีนัยสำคัญทาง
สถิติ

¹ประสาน สิทธิชุม, "ทัศนคติและพฤติกรรมทางการเมืองของชาวเขาเผ่าเย้า"
(วิทยานิพนธ์ปริญญาโททางสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530), หน้า 83.

จากผลการศึกษาความสำนึกในความเป็นคนไทยของชาวเขา อำเภอแม่จัน จังหวัดเชียงราย ปรากฏว่า ระดับการศึกษาและระดับการรู้หนังสือ ของชาวเขาที่แตกต่างกัน ทำให้ระดับความสำนึกในความเป็นคนไทยของชาวเขามีความแตกต่างกันโดยชาวเขาที่มีระดับการศึกษาสูงและมีระดับการรู้หนังสือดีจะมีความสำนึกในความเป็นไทยค่อนข้างสูง ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากการศึกษาเป็นบ่อเกิดของประสบการณ์หรือความรู้ความเข้าใจ ก่อให้เกิดทัศนคติหรือความรู้สึกนึกคิด รวมตลอดทั้งท่าทีหรือพฤติกรรมที่ผิดแผกแตกต่างกัน ออกไป ซึ่งจากการศึกษาของ Almond และ Verba ก็ได้ชี้ให้เห็นว่า การศึกษาเป็น กระบวนการชักคลาให้รู้ระเบียบทางสังคมการเมือง โดยที่การศึกษาทำให้บุคคลมีความรู้ เรื่องราวการเมืองดีขึ้น และมีความเชื่อมั่นสูงในบทบาทการเมืองของตน และในขณะเดียวกันความเชื่อมั่นและสำนึกในสถาบันต่าง ๆ ทั้งทางการเมืองและสังคมย่อมจะมีอยู่ค่อนข้าง สูงเช่นกัน¹ และจากการศึกษาของประสาธน์ สิทธิชุม พบว่า ชาวเขาที่มีการศึกษาสูงจะมี ทัศนคติที่ดีต่อสถาบันทางสังคมมากกว่าชาวเขาที่มีการศึกษาค่ำ²

ส่วนปัจจัยทางด้านเผ่าของชาวเขานั้น จากผลการวิจัยพบว่า ชาวเขาค่างเผ่า กันมีความสำนึกในความเป็นไทยแตกต่างกัน โดยชาวเขาเผ่าเข้ามีความสำนึกในความเป็นไทยในระดับที่สูงมากที่สุด ทั้งนี้อาจจะเนื่องมาจากว่าชาวเขาเผ่าเข้าเป็นเผ่าที่ค่อนข้างเจริญ มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมดีกว่าชาวเขาเผ่าอื่น ๆ เนื่องจากอยู่ในประเทศไทยมานาน การตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยก็ไม่ห่างไกลมากนัก มีการติดต่อไปมาค้าขายกับคนพื้นราบอย่างสม่ำเสมอ ทำให้มีความใกล้ชิดสนิทสนมกับคนไทย และส่วนใหญ่สามารถพูดภาษาไทยได้ จะเห็นได้จากชาวเขาเผ่าเข้าที่ได้รับการพิจารณาให้เป็นคนไทย โดยมี สัญชาติไทยมีเป็นจำนวนมากกว่าชาวเขาเผ่าอื่น โดยเฉพาะชาวเขาเผ่าเข้าบางคนได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน

¹Almond and Verba, The Civic Culture (Boston : Little, Brown and Company, 1966), pp.46-47.

²ประสาธน์ สิทธิชุม, "ทัศนคติและพฤติกรรมทางการเมืองของชาวเขาเผ่าเข้า" หน้า 83.

ส่วนชาวเขาเผ่าอื่น เช่น มูเซอ ลีซอ และอีเก้อ นั้น มีลักษณะแตกต่างกันออกไป เช่น เผ่ามูเซอ เป็นชาวเขาที่ชอบแตกแยกกันอยู่ในหมู่บ้านโดยแยกกันเป็นพวก ๆ ไม่กระตือรือร้นในการทำงาน ชอบหาความสำราญ ปล่อยให้เวลาให้ผ่านไปโดยความสนุกสนาน มูเซอ มีความรู้สึกว่าตนเองเหนือกว่าคนพื้นราบ แต่ก็มี การติดต่อกับคนไทยพื้นราบบ้าง แต่ มักไม่ยอมรับวิธีการทางเกษตรกรรมของคนไทย สำหรับชาวเขาเผ่าลีซอ เป็นพวกรักสันติ ไม่ชอบการทะเลาะเบาะแว้ง มีความขยันขันแข็ง แต่ชอบทำไร่เลื่อนลอยและเปลี่ยนที่ทำกิน บ่อย ๆ การไปมาค้าขายกับคนไทยก็มีบ้าง และมีความรักผืนแผ่นดินไทยพอสมควร ชาวเขาเผ่าอีเก้อ เนื่องจากอาศัยอยู่บนยอดเขาสูง โดยเฉพาะสูงจากระดับน้ำทะเลถึง 3,000-4,000 ฟุต อากาศหนาวตลอดปี พวกนี้จะไม่ยอมลงจากยอดเขา ถึงแม้ว่ามีความจำเป็นจะต้องลงจากเขาเพื่อเข้าเมืองไปทำธุรกิจ ซื้อขายและแลกเปลี่ยนสิ่งของเพื่อเลี้ยงชีพ แต่ พวกนี้จะไม่พักอยู่ในเมือง พวกนี้จะรีบกลับขึ้นบนเขาทันที ชาวอีเก้อนับว่าเป็นพวกที่ยอมรับ ความเปลี่ยนแปลงของโลกภายนอกน้อยที่สุด และส่วนใหญ่จะยังยึดมั่นประเพณีอย่างเหนียวแน่น จากสภาพสังคม เศรษฐกิจ และความเป็นมา ที่อยู่อาศัยและอุปนิสัยใจคอที่แตกต่างกันของพวกชาวเขาแต่ละเผ่า จึงทำให้มีความสำนึกในการเป็นคนไทยแตกต่างกัน

นอกจากนี้ เนื่องจากชาวเขาต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในการทำมาหากิน ประกอบกับฐานะทางเศรษฐกิจ ก็ไม่เอื้ออำนวยให้มีเวลานอกเหนือจากการหาเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัวมากนัก เวลาที่จะให้ความสนใจและติดตามข่าวสารทางการเมืองก็มีอยู่น้อยมาก โอกาสที่จะติดต่อกับสถาบันทางการเมืองที่เป็นช่องทางการเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองเช่น พรรคการเมือง สถานที่ราชการก็มีอยู่น้อยมากเช่นกัน เนื่องจากความห่างไกลจากเมืองใหญ่และความไม่สะดวก ในการคมนาคม ความไม่เห็นถึงความสำคัญของพรรคการเมือง จึงทำให้ความสำนึกต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ เป็นต้น

ดังนั้น จากผลการศึกษาวิจัยนี้ อาจสรุปได้ว่า การได้รับประสบการณ์จากสังคมการเมืองไทยและการอบรมกล่อมเกลา (socialization) มีอิทธิพลอย่างมากต่อการก่อให้เกิดความสำนึกในความเป็นคนไทย กล่าวคือ การใช้ประโยชน์จากสิ่งเหล่านี้สามารถมีบทบาทในการให้การศึกษาทางสังคมการเมือง วัฒนธรรมแก่ชาวเขา เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนสร้างความสำนึกที่ดี ต่อความเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย อันจะเป็น

พื้นฐานสำคัญของการที่ช่วยกันพัฒนาประเทศในด้านต่าง ๆ ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

จากที่ได้กล่าวมาแล้วเพื่อที่จะทำให้ชาวเขาได้เป็นคนไทยที่มีประสิทธิภาพต่อไปในอนาคต ควรที่ทางราชการจะได้ดำเนินการ ดังนี้คือ

1. ควรที่ทางราชการจะได้ใช้กระบวนการในการฝึกอบรมและกลุ่มเกลาในด้านต่าง ๆ เพราะการฝึกอบรมจะช่วยในการเปลี่ยนแปลงความรู้สึกและความสำนึก ทำให้ชาวเขามีทัศนคติที่ดีต่อระบบการเมืองไทย เช่น การให้การอบรมในด้านความมั่นคง ด้านพัฒนาอาชีพ ด้านสาธารณสุข เป็นต้น เพื่อสร้างความสำนึกแก่พวกชาวเขาว่าเป็นพลเมืองไทยกลุ่มหนึ่งที่รัฐบาลไทยให้ความช่วยเหลือตลอดมา โดยไม่ได้ทอดทิ้งและจะต้องกระทำโดยต่อเนื่อง

นอกจากนี้การที่จะแก้ไขปัญหาชาวเขาในระยะยาวนั้น จะต้องมุ่งที่การพัฒนาการศึกษาชาวเขาเป็นสำคัญ เพราะเมื่อชาวเขาได้รับการศึกษาในระดับหนึ่งก็สามารถที่จะรับรู้และเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ที่เจ้าหน้าที่รัฐบาลนำไปชี้แจงเผยแพร่ แต่โดยสภาพความจริงนั้นหมู่บ้านชาวเขาแต่ละแห่งตั้งอยู่บนเขาพื้นที่ทุรกันดาร ขาดเส้นทางการคมนาคมทางรถยนต์ การเข้าถึงหมู่บ้านชาวเขาส่วนใหญ่จึงใช้เส้นทางเท้า เมื่อเป็นเช่นนี้การจัดตั้งโรงเรียนชั่วคราวในลักษณะที่กรมประชาสงเคราะห์ดำเนินการอยู่ในขณะนี้จึงสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของชุมชนชาวเขาอย่างน้อยที่สุดการได้เข้าไปสัมผัสกับเด็กชาวเขา ไม่ว่าจะในลักษณะใดก็ตาม จะก่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชาวเขา และในกรณีที่สามารถชักจูงเขาเหล่านี้มาเรียนหนังสือไทยได้ก็คงจะเป็นประโยชน์มากขึ้น

2. แนวทางการทำงานของส่วนราชการต่าง ๆ ที่ผ่านมาเป็นไปในลักษณะที่ต่างฝ่ายต่างทำ ขาดการผนึกกำลังกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ในท้องถิ่นเดียวกัน อาทิ จะเห็นว่ากรมประชาสงเคราะห์มุ่งทำการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา เพื่อให้ชีวิตที่ดีแก่ชาวเขา ด้วยการจัดหาที่อยู่ที่ทำกินอยู่ตลอดเวลา ส่วน ป.ป.ส. ก็มีนโยบายปราบปรามพื้นที่ปลูกฝิ่นทุกปี กรมป่าไม้ก็พยายามดำเนินการขู่วิถีทางที่จะอพยพชาวเขาออกจากพื้นที่ป่า

ต้นน้ำลำธาร ด้วยนโยบายที่ต่างคนต่างมี ทำให้บางครั้งก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้น จนทำให้เกิดความรู้สึกว่า หน่วยที่รับผิดชอบชาวเขาก็มุ่งที่จะปกป้องชาวเขา โดยคำนึงถึงเพียงเล็กน้อยเกี่ยวกับป่าไม้ ส่วนหน่วยที่รับผิดชอบเกี่ยวกับป่าไม้ก็มุ่งปกป้องแต่เพียงป่าไม้ โดยคำนึงถึงเพียงเล็กน้อยสำหรับปัญหาชาวเขามิหน่าฮ่า เจ้าหน้าที่บางคนยังใช้อำนาจหน้าที่ช่วยเหลือชาวเขาไปในทางที่ไม่ถูก เพื่อประโยชน์ส่วนตัว ทำให้ชาวเขามองคนรู้สึกว่าเป็นกบฏหมายไทยไร้ความศักดิ์สิทธิ์ ใครมีเงินก็สามารถใช้เงินทำให้พ้นความผิดได้ ดังนั้น เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบในการดำเนินงานเกี่ยวกับชาวเขา ควรเน้นย้ำให้ชาวเขาเข้าใจถึงสิทธิและหน้าที่ต่อประเทศชาติที่ประชาชนทุกคนต้องปฏิบัติ เนื่องจากมีชาวเขามองส่วนคิดว่าคนเป็นอภิสิทธิชน และมีความคิดว่า "เราเป็นชาวเขาเจ้าหน้าที่ต้องช่วยเหลือทุกอย่าง มิฉะนั้นเราจะยังคงปลูกฝิ่น เราจะยังคงถางป่า หรือเราจะเข้าป่าไปเป็นพวกคอมมิวนิสต์มาต่อต้านรัฐบาล"

ดังนั้น เจ้าหน้าที่ที่จะต้องพัฒนาและปลูกฝังจิตสำนึกให้ชาวเขาตระหนักถึงภาระหน้าที่ที่จะต้องร่วมกันพัฒนาชีวิตของตน และร่วมกันพัฒนาหมู่บ้าน (อันเป็นส่วนหนึ่งของประเทศ) ให้ไปสู่ความอยู่ดีกินดี มีจิตใจและวัฒนธรรมที่งดงาม โดยยึดหลักการรวมพลังกันช่วยตนเองในแต่ละท้องถิ่น (และร่วมมือกับเจ้าหน้าที่รัฐบาลด้วยดี ในโครงการที่ชุมชนไม่สามารถระดมกำลังดำเนินงานให้ลุล่วงไปได้เพียงฝ่ายเดียว) ควรถือเป็นภารกิจที่หน่วยงานทั้งของรัฐและเอกชนทุกระดับต้องร่วมมือกันทำ

3. ในด้านการให้การศึกษาแก่ชาวเขา จะเป็นประโยชน์แก่เด็กชาวเขาซึ่งจะเติบโตเป็นคนรุ่นใหม่อีก generation หนึ่ง รวมทั้งผู้ใหญ่หรือเด็กวัยรุ่นที่สนใจและเห็นคุณค่าของการศึกษา หลักสูตรสำหรับเด็กชาวเขาที่เหมาะสมจะสอดคล้องความรู้สึกนึกคิด คุณค่ารวมทั้งความรู้สึกว่าคนเป็นคนไทยได้อย่างมาก อย่างน้อยที่สุดการเรียนการสอนเป็นภาษาไทยก็จะช่วยให้การสื่อสารทางภาษาเป็นไปได้อย่างสะดวกขึ้น ดังนั้น ในอนาคตเด็กชาวเขารุ่นปัจจุบัน และรุ่นต่อไปก็จะรู้ภาษาไทยดีเหมือนเด็กไทยคนหนึ่ง จึงควรเปิดโอกาสให้เด็กชาวเขาได้เรียนร่วมกับเด็กไทยให้มากขึ้น จากการศึกษาวิจัยพบว่าระดับการศึกษา มีความสำคัญต่อความสำนึกในความเป็นคนไทยของชาวเขา ชาวเขาที่มีระดับการศึกษาค่อนข้างสูงและมีระดับการรู้หนังสือสามารถอ่านออกและเขียนหนังสือไทยได้ จะมีระดับความสำนึกในความเป็นคนไทยในด้านต่าง ๆ ค่อนข้างสูง ดังนั้น การศึกษาของชาวเขา จึงเป็น

สิ่งที่รัฐบาล โดยเฉพาะหน่วยงานที่รับผิดชอบจะต้องให้ความสำคัญอย่างเร่งด่วนในการที่จะปรับปรุงพัฒนาและส่งเสริมการศึกษาของชาวเขาให้สูงขึ้น โดยพยายามหาทางส่งเสริมให้เด็กชาวเขาเผ่าต่าง ๆ เรียนต่อถึงชั้น ม.ศ. 3 (ม.6) หรือถ้าเป็นไปได้ก็ให้เรียนต่อให้ถึงระดับวิทยาลัย เช่น วิทยาลัยครู หรือวิทยาลัยเกษตร โดยจัดหาทุนเล่าเรียนให้ โดยมีเงื่อนไขว่า เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจะต้องกลับไปพัฒนาการศึกษาในท้องถิ่นเดิมของตน เมื่อเด็กชาวเขาสำเร็จการศึกษาก็จัดส่งไปประจำตามโรงเรียนชาวเขาที่มีเด็กชาวเขาเผ่าเดียวกันเรียนอยู่ ครูชาวเขาที่ไปประจำตามโรงเรียนในหมู่บ้านที่เป็นคนเผ่าเดียวกันย่อมสามารถปรับตัวให้เข้ากับชาวเขาได้ง่ายกว่าครูตามพื้นราบ

ในส่วนที่เกี่ยวกับปัญหาในด้านโรงเรียนชาวเขานั้น ปัญหาการขาดแคลนครูที่จะไปทำการสอนเป็นผลให้การศึกษาของเด็กชาวเขาเป็นไปอย่างลุ่ม ๆ ดอน ๆ ไม่อาจให้ผลอย่างจริงจัง ดังนั้นหน่วยงานที่รับผิดชอบจะต้องพยายามหาทางชักจูงให้ครูสนใจโรงเรียนชาวเขาให้มากขึ้น โดยการกำหนดเงินเดือนให้สูงกว่าเงินเดือนของครูทั่วไป มีสวัสดิการต่าง ๆ และมีการพิจารณาความชอบเป็นกรณีพิเศษ นอกจากนี้ควรจัดหาทุนการศึกษาเพื่อส่งเสริมวิทยฐานะของครู โรงเรียนชาวเขาให้สูงขึ้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งสูงใจสำคัญที่จะช่วยเร่งเร้าให้มีผู้สนใจไปสอนในโรงเรียนชาวเขามากยิ่งขึ้น จะส่งผลให้ชาวเขาได้รับความรู้อย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ ระดับความรู้หนังสือของชาวเขาจะเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะเป็นผลดีต่อส่วนรวมในที่สุด

4. ในการกำหนดโครงการพัฒนา ต่าง ๆ ให้ชาวเขา ควรคำนึงถึงความเจริญไม่ให้กระหนักระหนิงเกินไป เนื่องจากชาวเขาเคยชินกับสภาพความเป็นอยู่อย่างสงบ การนำความเจริญแบบใหม่เข้าไปทั้งในด้านการเพาะปลูก อนามัยและอื่น ๆ ต้องพิจารณาให้พอเหมาะ โครงการพัฒนาและช่วยเหลือชาวเขาใด ๆ ก็ตาม ควรจะได้กระทำต่อเนื่องกัน เมื่อใดมีการเปลี่ยนแปลงหรือโยกย้ายเจ้าหน้าที่ไปจากหมู่บ้านใด คนใหม่ที่เข้ามารับงานจะต้องดำเนินงานให้ต่อเนื่องกับที่กระทำอยู่แล้ว และควรมีการประสานงานร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้าไปช่วยเหลือชาวเขา เพื่อป้องกันการขัดแย้งและปัญหาที่จะเกิดขึ้น

จากสถิติตัวเลขของกรมประชาสงเคราะห์เมื่อปี 2525 ปรากฏว่า มีชาวเขาทั้งหมดในประเทศไทย 2,501 หมู่บ้าน ประชากร 368,223 คน ในจำนวนนี้หน่วยพัฒนา

และสงเคราะห์เคลื่อนที่เข้าไปถึง 1,069 หมู่บ้าน ประชากร 218,000 คน แสดงว่ายังมีหมู่บ้านชาวเขาอยู่อีกเป็นจำนวนมากที่เจ้าหน้าที่ไม่สามารถเข้าไปถึง ดังนั้น การปล่อยให้หมู่บ้านชาวเขาเหล่านี้อยู่อย่างโดดเดี่ยวโดยอำนาจรัฐอื่นเข้าไปไม่ถึงนั้นเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อความมั่นคงและความปลอดภัยของชาติ จึงจำเป็นต้องมีหน่วยงานที่รับผิดชอบจะต้องเร่งรัดดำเนินการให้สามารถเข้าถึงชาวเขาได้ทุกหมู่บ้านภายในระยะเวลาอันใกล้

5. การพิจารณาลงสัญชาติไทยในทะเบียนบ้านของชาวเขานั้นมีข้อควรพิจารณา คือ ควรจะมีการอบรมหรือชี้แจงให้ชาวเขามีกnowledge ความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศไทยในเรื่องกฎหมายสิทธิหน้าที่และความจงรักภักดี ฯลฯ ก่อนที่จะพิจารณาให้ลงสัญชาติไทย และชาวเขาที่อยู่กระจัดกระจายยังไม่ได้เป็นหมู่บ้านที่ถูกต้องนั้น จังหวัดและอำเภอควรพิจารณาจัดตั้งเป็นหมู่บ้านให้ถูกต้องตามกฎหมายลักษณะปกครองท้องที่ เพื่อชาวเขาจะได้มีสัญชาติไทยโดยถูกต้องต่อไป

การยอมรับในสัญชาติชาวเขานั้น ยังมีผลดีในด้านจิตใจแก่ชาวเขา ทำให้ชาวเขามีกnowledge รู้สึกเป็นคนไทยโดยสมบูรณ์ เพราะการที่เราจะชักจูงให้ชาวเขามีกnowledge รู้สึกนึกคิดเป็นคนไทย จงรักภักดีต่อแผ่นดินแม่คนไทย และเป็นกำลังในการป้องกันประเทศ โดยไม่ยอมรับในเรื่องสัญชาตินั้นย่อมเป็นไปไม่ได้ ในขณะเดียวกันต้องพิจารณาด้วยว่ารัฐได้ให้บริการแก่ชาวเขาเท่าเทียมกับคนไทยพื้นราบอย่างไรหรือไม่ จากการได้พบกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองบางคนทำให้ทราบว่าเมื่อเจ้าหน้าที่ไปถึงหมู่บ้านชาวเขาบางแห่งนั้น ทำให้ชาวเขามีกnowledge ตื่นเต้นยินดีมาก เพราะชาวเขาไม่ได้รับการติดต่อจากเจ้าหน้าที่รัฐบาลมานาน เพราะเนื่องจากอยู่ในท้องถิ่นทุรกันดาร การคมนาคมไม่สะดวก เจ้าหน้าที่รัฐบาลไม่สามารถเข้าไปถึงชาวเขาได้ ชาวเขาแทบจะไม่ทราบความเป็นไปของโลกภายนอก หากเป็นเช่นนั้นนโยบายเรื่องสัญชาติก็ไม่มีประโยชน์อันใด เพราะชาวเขาไม่เข้าใจ ไม่ทราบสิทธิและหน้าที่ของตน ดังนั้น ต้องพยายามให้เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลได้พบได้เข้าไปสัมผัสและคลุกคลีกับชาวเขาอย่างสม่ำเสมอ และพยายามให้ชาวเขามีกnowledge ความเข้าใจถึงสิทธิและหน้าที่ของตนในฐานะเป็นคนไทย และเมื่อนั้นชาวเขาจะกลายเป็นคนไทยมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันรัฐบาลจะต้องมีมาตรการที่เด็ดขาดในการผลักดันให้ชาวเขาที่อพยพมาจากประเทศพม่า และลาวเข้ามาในประเทศไทย ให้อพยพออกไปด้วย เพราะหากยอมให้อพยพเข้าประเทศไทยได้เรื่อย ๆ แล้ว รัฐบาลต้องประสบปัญหาชาวเขาอยู่ตลอดไป และจะทวีเพิ่ม

มากขึ้น

6. สื่อมวลชนในปัจจุบัน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นสื่อมวลชนที่มีความสำคัญต่อชีวิตประจำวัน ข่าวดูสารความคิดเห็นต่าง ๆ จากสื่อมวลชนมีผลต่อทัศนคติและความรู้สึกของชาวเขาด้วย โดยเฉพาะวิทยุชาวเขาที่สถานีวิทยุกระจายเสียงกรมประชาสัมพันธ์ดำเนินการอยู่ได้รับความสนใจจากชาวเขามาก ปัจจุบันหมู่บ้านชาวเขาที่มีการติดต่อกับคนไทยมากพอสมควรจะมีวิทยุฟังกันแทบทุกหมู่บ้าน และจะรับฟังรายการภาคภาษาชาวเขาเป็นประจำ ดังนั้น การสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับการเมืองไทย ข่าวคราว เหตุการณ์บ้านเมือง หรือนโยบายของรัฐบาล ควรเสริมสร้างความเข้าใจอันดีต่อประเทศไทย จึงสามารถทำได้โดยใช้วิทยุเป็นสื่อ เพราะชาวเขาทุกวัยตั้งแต่เด็กถึงคนแก่สามารถรับการสื่อสารทางวิทยุได้

7. ปัญหาอีกประการหนึ่ง ที่ควรจะได้มีการศึกษาวิจัยกันคว่าได้แก่ ปัญหาการเพิ่มจำนวนประชากรของชาวเขา เนื่องจากขณะนี้ยังขาดสถิติที่แน่นอนเกี่ยวกับอัตราการอพยพเข้าออก อัตราการเกิดการตายของชาวเขา แต่ที่แน่นอนก็คืออัตราการเกิดของชาวเขาโดยธรรมชาติสูง และการอพยพมาจากประเทศเพื่อนบ้านอยู่ในอัตราที่สูงเช่นกัน หากยังปล่อยให้เหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นต่อไปในอนาคตแล้ว ปัญหาการแย่งที่ดินเพื่อทำมาหากินระหว่างชาวเขาและชาวไทยพื้นราบคงจะเกิดขึ้นแน่นอน

8. ปัญหาการทำลายป่าควรรักษาทางแก้ไขโดยเร็ว ชาวเขาเห็นว่าเจ้าหน้าที่ไม่มีการลาดวางไร่อีกต่อไป แต่จำเป็นต้องทำเพราะไม่มีทางเลือก รัฐควรผลิตเจ้าหน้าที่ทางเกษตรเพื่อให้คำแนะนำด้านอนุรักษ์ดิน น้ำ ให้ปลูกพืชที่เหมาะสมกับสภาพดินอยู่เป็นที่ โดยมีพื้นที่ทำกินเฉพาะปลูกที่ถาวร ปัจจุบันเขาว่าการโยกย้ายหมู่บ้านไม่สะดวก และไม่ที่ดินมากมายเหมือนแต่ก่อน หากรัฐไม่รีบแก้ไขปัญหาที่ดินเพาะปลูกจะเป็นปัญหาใหม่ที่แก้ไม่ตก เพราะจำนวนชาวเขาเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และความต้องการที่ดินทำกินก็เพิ่มขึ้นตามมา นอกจากนี้ การที่รัฐบาลได้มีนโยบายให้ชาวเขายกเลิกการปลูกฝิ่น และแนะนำให้ชาวเขาปลูกพืชชนิดอื่นแทนการปลูกฝิ่นแล้วนั้น ควรมีการจัดหาตลาดเพื่อพืชผลผลิตที่ได้เหล่านี้ด้วย และการแนะนำให้ปลูกพืชและผลผลิตควรจะเป็นพื้นและผลผลิตที่ตลาดต้องการ และควรคำนึงถึงความอยู่ทนของพืชนั้นด้วย เนื่องจากชาวเขาดังหมู่บ้านอยู่ในท้องที่กันดาร ห่างไกลคมนาคม การเดินทางติดต่อกับตัวเมืองเป็นไปโดยความยากลำบาก ทำให้เกิดปัญหาการขนส่งผลผลิตไปสู่ตลาด และประการสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคน

กลาง ซึ่งเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลจะต้องดำเนินการแก้ไขในเรื่องนี้ให้ได้ มิฉะนั้นการส่งเสริมให้ชาวเขาปลูกฝิ่นและผลผลิตแทนการปลูกฝิ่นก็จะไม่สามารถบรรลุผลตามที่ตั้งเอาไว้

9. ในเรื่องเกี่ยวกับนโยบายกรรมสิทธิ์ที่ดินของชาวเขา กฎหมายที่ดินไม่อนุญาตให้ผู้ใดถือกรรมสิทธิ์ครอบครองที่ดินบนเขา ดังนั้นเมื่อกันตามตัวบทกฎหมายแล้วก็ย่อมถือได้ว่าชาวเขาฝ่าฝืนกฎหมาย แต่ในทางปฏิบัติชาวเขาก็มักมีการรับรู้ในหมู่พวกเดียวกันว่า ที่ใดเป็นของส่วนตัวหรือของครอบครัว พวกเขาจะขายที่ดินของคนให้แก่คนอื่น และแต่ละเผ่าก็มีระบบสิทธิในระหว่างสมาชิกของเผ่า ดังนั้นจึงควรที่จะได้พิจารณาในเรื่องนี้ เพราะการที่รัฐบาลต้องการที่จะให้ชาวเขาดังหลักแหล่งอยู่อย่างถาวรเพื่อทำการเกษตรกรรมโดยไม่ให้อพยพเคลื่อนที่โยกย้ายไปมา นั้น จำเป็นจะต้องพิจารณาในเรื่องการมีกรรมสิทธิ์เหนือที่ดินนั้นประกอบด้วย

การทำให้ชาวเขามีกรรมสิทธิ์เหนือที่ดิน น่าจะบังเกิดผลดี แม้ว่าอาจจะมีปัญหาหลายอย่างสำหรับชาวเขาที่ชอบโยกย้ายที่อยู่อาศัยอยู่เสมอ นั้น ไม่สมควรอนุญาตให้ถือครองที่ดินได้ และในทางตรงกันข้ามควรอนุญาตให้มีสิทธิถือครองที่ดินอย่างเด็ดขาดต่อหมู่บ้านชาวเขาที่ดังหลักแหล่งอยู่ในที่เดียวกันเวลาไม่ต่ำกว่า 20 ปี ทั้งนี้ต้องพิจารณาถึงผลประโยชน์ของชาติประกอบกันด้วยและต้องมีข้อแม้ว่า ชาวเขาที่ได้รับสิทธิอันนี้จะต้องไม่ทำการปลูกฝิ่นบนที่ดินนั้น และจะทำการเกษตรโดยอนุรักษ์ดิน ในขณะที่เดียวกันการให้ความรู้ในเรื่องการเกษตรบนพื้นที่สูงจะต้องกระทำควบคู่กันไปด้วย อย่างไรก็ตาม จะต้องพิจารณาถึงปัญหาต่าง ๆ ที่จะตามมา เช่น ควรจะให้สิทธิชาวเขาเป็นรายบุคคลหรือให้เป็นรายหมู่บ้าน การกำหนดอาณาเขตของหมู่บ้าน เป็นต้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะต้องมีการศึกษาโดยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องโดยละเอียดต่อไป ดังนั้น ในการปลูกฝังความสำนึกที่ดีต่อความเป็นคนไทยของชาวเขา เพื่อให้ชาวเขามีความรู้สึกรักเป็นคนไทย รักผืนแผ่นดินไทย ตลอดจนการประเพณีและปฏิบัติคนเป็นพลเมืองดีของประเทศนั้น เจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายและสื่อมวลชนจะต้องมีวัตถุประสงค์ที่เหมือนกัน คือ ส่งเสริมให้ชาวเขาตระหนักในความสำคัญและหน้าที่ที่มีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ วัฒนธรรม ตลอดจนการปกครอง เพื่อให้ชาวเขาเกิดความเชื่อมั่นศรัทธาและเกิดทัศนคติที่ดีต่อสถาบันดังกล่าว ซึ่งในที่สุดชาวเขาจะเป็นส่วนหนึ่งของ สังคมไทยและให้ความร่วมมือในการป้องกันและพัฒนาประเทศ บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่รัฐบาลได้ตั้งเป้าหมายเอาไว้ในที่สุด.